

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра статистики

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

_____ (А. З. Підгорний)

“___” _____ 2017 р.

**ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.030506 «Прикладна статистика»**

за темою:

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ

Виконавець

студентка IV курсу обліково-
економічного факультету

Унгурян Катерина Миколаївна

/підпис/

Науковий керівник

к.е.н., доцент

Самотоєнкова Олена Вікторівна

/підпис/

Одеса 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
 РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.....	 5
1.1. Сутність соціально-економічної категорії «рівень життя населення» та система показників.....	5
1.2. Використання інтегральних показників рівня життя населення.....	8
1.3. Статистичні методи дослідження рівня життя населення.....	11
 РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ І СТРУКТУРИ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ.....	 16
2.1. Аналіз динаміки загальних грошових доходів населення та доходів на душу населення.....	16
2.2. Аналіз структури доходів населення України.....	22
2.3. Оцінка диференціації населення за рівнем доходів.....	28
 РОЗДІЛ 3. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ СПОЖИВАННЯ НАСЕЛЕННЯМ МАТЕРІАЛЬНИХ БЛАГ.....	 36
3.1. Аналіз споживання населенням продовольчих товарів.....	36
3.2. Аналіз впливу факторів на динаміку споживання населенням матеріальних благ.....	43
3.3. Оцінка еластичності споживання матеріальних благ від рівня доходів населення.....	49
 ВИСНОВКИ.....	 53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни однією з найгостріших проблем постає низький рівень життя населення України. Його підвищення є головним завданням не лише нашої держави, а й будь-якого прогресивного суспільства в цілому.

На рівень життя населення впливає багато факторів та широкий спектр показників, що характеризують різні аспекти рівня життя населення. Саме тому комплексне статистичне оцінювання життєвого рівня населення надасть можливість неупереджено проаналізувати фактори, що впливають на рівень життя, виявити тенденції на майбутнє задля реалізації державних програм щодо підвищення та вдосконалення життєвого рівня населення в різних регіонах країни.

Дослідженням теоретико-методологічних аспектів рівня життя займалися такі видатні вчені: Н.А. Єрмакова, В.Ф. Майер, Н.О. Множина, В.О. Мандибура, М.Г. Назаров, В.Я. Райцин, О.С. Ревайкін, Л.І. Абалкін, В.М. Жеребін, І.І. Єлисеєва, Н.М. Римашевська та інші.

Значний внесок у дослідження теоретичних та практичних аспектів життєвого рівня населення в перехідний період в Україні здійснили А.В. Базилюк, Д.П. Богиня, І.К. Бондар, О.С. Власюк, В.М. Геєць, О.М. Гладун, Т.М. Кір'ян, В.С. Крисаченко, М.Т. Степико, С.І. Пирожков, А.П. Ревенко, Л.М. Черенько, В.С. Шишкін та інші.

Практичне відображення застосування статистичних методів та моделей задля вивчення соціально-економічних явищ та процесів, у тому числі рівня життя населення, знайшла відображення в науково-методичних розробках Е.В. Галицької, С.С. Герасименка, А.В. Головача, А.М. Єріної, І.В. Калачової, Г.І. Купалової, Е.М. Лібанової, З.О. Пальян, Н.О. Парфенцевої, В.Г. Саріогла, О.І. Черняка, В.Г. Швеця, І.Г. Манцурова, Р.М. Моторина, О.Г. Осауленка та інших.

У більшості наукових праць розглядаються тільки окремі проблеми життєвого рівня населення, але в сучасних умовах становлення соціально-економічних відносин існує необхідність комплексного вивчення рівня життя населення та розробці пропозицій щодо його покращення.

Метою даного дослідження є вивчення сучасного стану рівня життя населення України, розробка теоретико-методологічних засад з приводу удосконалення статистичного оцінювання рівня життя населення.

Задля здійснення поставленої мети обов'язковим є вирішення таких теоретичних, методологічних і практичних завдань випускної роботи:

- 1) розкриття сутності соціально-економічної категорії «рівень життя»;*
- 2) аналіз системи статистичних та інтегральних показників рівня життя населення;*
- 3) визначення структури та аналіз динаміки доходів населення України;*
- 4) оцінка споживання населенням матеріальних благ;*
- 5) визначення шляхів покращення рівня життя населення України.*

Об'єктом дослідження безпосередньо є рівень життя населення, а також його особливості.

Предметом дослідження є категорія «рівень життя населення» та її основні характеристики в Україні, що впливають на соціально-економічне становище населення.

Для статистичного вивчення рівня життя населення в Україні у роботі використано основні статистичні методи дослідження, зокрема розраховані показники динаміки та структури, застосовані табличні та графічні методи подання інформації, а також використані показники для оцінки впливу факторів на динаміку споживання населенням матеріальних благ.

Інформаційною базою дослідження слугували офіційні дані Державної служби статистики, дані статистичних збірників та періодичних видань, статистичні матеріали та публікації, самостійні розрахунки автора.

ВИСНОВКИ

Рівень життя населення являє собою складний й різноманітний спектр соціально-економічних відносин, пов'язаних зі станом та умовами функціонування людини в суспільстві, ступенем задоволення її потреб, а також рівнем споживання благ та послуг, створених суспільством для всебічного розвитку людини.

Рівень життя населення впродовж тривалого періоду залишається однією з основних соціально-економічних категорій, що дає характеристику не лише матеріальної забезпеченості окремої людини, а й встановлює узагальнений результат діяльності економіки країни в цілому за певний період часу.

Отож, проаналізувавши рівень життя населення в Україні, в тому числі його основну складову – доходи, за останні одинадцять років, було виявлено нестабільну динаміку загальних грошових доходів. А саме за період з 2006-2016 роки або у 2016 році в порівнянні з 2005 роком, тобто за 11 років, загальні грошові доходи населення збільшились на 1620979 млн. грн., інакше кажучи в 5,250 рази або на 425,0%.

Що стосується динаміки наявних грошових доходів у розрахунку на душу населення, то в Україні у 2016 році у порівнянні з 2015 роком розмір грошових доходів на душу населення збільшився на 4565,8 грн., або на 14,7%, при цьому кожен відсоток цього збільшення містив в собі 310,44 грн.

За весь період 2006 – 2016 роки, тобто за 11 років, грошові доходи на душу населення збільшились на 29278 грн., інакше кажучи майже в 6 разів або на 462,4%.

Розглянувши структуру доходів населення України, необхідно сказати, що у структурі доходів населення основну частину складає заробітна плата. Нарахована заробітна плата є одним з основних індикаторів соціального розвитку країни та залишається для більшості населення основним джерелом доходів.

Аналізуючи дані за період з 2010 по 2016 роки, можна прослідкувати, що частка заробітної плати у структурі доходів населення залишалась стабільно високою, проте не перевищила 41,9% та сягнула свого максимуму у 2012 році.

Однак у 2015 році цей показник становив мінімальне з 1991 року значення – 39%, майже вирівнявшись за значенням із часткою соціальної допомоги та інших одержаних поточних трансфертів, яка за той же період склала 37,8%.

Для оцінки інтенсивності структурних розбіжностей та структурних зрушень у формуванні доходів українців було використано показники варіації часток. Так, під час розрахунків було виявлено, що в 2015 році порівняно з 2014 роком структура доходів населення України в середньому змінилась на 1,37 відсоткових пунктів і в середньому відхилялась від її середнього значення на 0,54%. При цьому виходять з того, що, якщо коефіцієнт варіації більше 33,3%, то це свідчить про суттєві зміни структури у порівнювальних сукупностях. Також було виявлено, що структури формування доходів населення України у 2014 та 2015 роках однакові.

Вагому частину в структурі сукупних доходів населення займає соціальна допомога. Її сукупна частка наближається до сукупної частки заробітної плати. Найбільшого свого значення цей показник досягнув у 2010 році та складав 38,5%. Такий високий рівень даного показника можна пояснити тим, що люди не відчують потреби в праці, а більше розраховують на державну соціальну допомогу.

Прибуток та змішаний дохід населення в загальній структурі доходів має незначну питому вагу, що у різні періоди коливалась від 14,5% до 18,3%. Варто зазначити позитивну тенденцію до зростання цього показника. Традиційно низькою залишається частка доходів від власності – в середньому 5,6%.

Під час оцінки диференціації населення за рівнем доходів було виявлено, що в 2014 році середній рівень доходів на одну особу за місяць склав 2048,93 грн. а в 2015 році - 2318,21 грн. При цьому, в 2014 році серед населення України найчастіше зустрічаються особи з рівнем середньомісячних еквівалентних загальних доходів у сумі 1592,38 грн., а в 2015 році – 1618,27 грн.; в 2014 році у половини населення рівень середньомісячних еквівалентних загальних доходів складав менше, ніж 1893,61 грн. а у іншій половині більше ніж 1893,61 грн.. А в 2015 році у половини

населення рівень середньодушових еквівалентних загальних доходів складав менше, ніж 2220,78 грн. а у іншій половині більше ніж 2220,78 грн.

За допомогою коефіцієнтів диференціації було встановлено, що в 2014 році мінімальний рівень доходів 10 % найбільш забезпеченого населення перевищував максимальний рівень доходів 10 % найменш забезпеченого населення в 2,625 рази., а в 2015 році мінімальний рівень доходів 10 % найбільш забезпеченого населення перевищував максимальний рівень доходів 10 % найменш забезпеченого населення в 2,709 рази. Тобто диференціація населення за рівнем доходів поглибилась.

Квінтильний коефіцієнт диференціації показав, що в 2014 році мінімальний рівень доходів 20 % найбільш забезпеченого населення перевищував максимальний рівень доходів 20 % найменш забезпеченого населення в 2,734 рази, а в 2015 році мінімальний рівень доходів 20 % найбільш забезпеченого населення перевищував максимальний рівень доходів 20 % найменш забезпеченого населення в 2,167 рази.

Досліджуючи споживання населенням матеріальних благ було виявлено, що структура споживання населення визначається складом його споживчих доходів та витрат. За даними Державної служби статистики України сукупні витрати домогосподарств у 2015 році становили 4952 грн. на місяць, що на 903,1 грн., або на 22,3% більше ніж в попередньому році.

Аналізуючи отримані результати, можна дійти висновку, що за останні два роки темпи зростання сукупних витрат домогосподарств (6,0% в 2014 році та 22,3% в 2015 році) значно випереджають темпи зростання сукупних доходів (2,1% в 2014 році та 14,6% в 2015 році).

Проведений аналіз структури та динаміки споживання домогосподарствами продуктів харчування показав, що в 2015 році у порівнянні з 2014, можна зробити висновок, що найбільше зменшилось споживання риби та рибопродуктів, а саме на 25% та споживання фруктів, ягід, горіхів та винограду – на 16,2%.

Щодо структури споживання, то у 2015 році порівняно з 2014 роком зросло споживання молока та молочних продуктів з 33,8% до 34,7%, картоплі з 11,5 до 11,6 %, овочів та баштанів з 15,0 до 15,4%. Найсуттєвіше скоротилося споживання фруктів та ягід - з 6,2 до 5,4% та риби з 2,7 до 2,1%.

Порівнюючи фактичний рівень споживання окремих товарів з раціональною нормою їхнього споживання було визначено рівень задоволення потреб населення в певному товарі, розрахований у вигляді коефіцієнту. В результаті порівняння показників фактичного споживання продуктів харчування та раціонального споживання у 2015 році показали, що в домогосподарствах України в розрахунку на одну особу фактичне споживання всіх продуктів харчування майже по всіх видах продуктів менше раціональних норм споживання, окрім олії та інших рослинних жирів, де фактичний рівень споживання перевищує раціональну норму в 1,5 раз. Що стосується інших продуктів харчування то раціональна норма споживання м'яса і м'ясопродуктів не задовольняється на 20,7%, риби і рибопродуктів – на 20%, молока і молочних продуктів – на 34%, картоплі та овочів – на 25%. Менше всього в домогосподарствах споживають фруктів, ягід, горіхів, винограду, раціональна норма споживання цих продуктів не задовольняється на 50,8%.

В ході дослідження було виявлено, що на динаміку споживання населення матеріальних благ впливає багато факторів, головними з яких є зміна рівня середньодушового споживання та зміна середньорічної чисельності населення.

Під час оцінки еластичності споживання матеріальних благ від рівня доходів населення було виявлено, що по всім основним продуктам харчування коефіцієнт еластичності набуває від'ємного значення. Тобто має місце явище інфраеластичності, рівень споживання матеріальних благ вважається мало еластичним або нееластичним, іншими словами слабо реагує на зміну доходів населення. Це свідчить про зворотний зв'язок між факторною та результативною ознаками, тобто при збільшенні рівня доходу на 1% рівень споживання зменшується.

Виходячи із сучасних реалій, для отримання кінцевого результату – високого рівня життя населення – необхідно:

1. Розробити та прийняти на державному рівні інтегральну методику оцінки якості життя населення, яка повинна бути затверджена законом України.
2. Розробити та затвердити на законодавчому рівні державну програму підвищення якості життя населення на тривалий період (2017–2027 роки).

Основою програми повинно стати проведене дослідження, за яким визначені:

- проблемні напрями, за якими індикатори якості життя є меншими за очікувані або має місце їх негативна динаміка;
- пріоритетні напрями діяльності державних органів влади для кожного регіону зокрема та в цілому для держави.

Ця оцінка якості життя має стати підґрунтям для розробки, прийняття та виконання відповідних бюджетних програм. Для належного контролю за виконанням заходів та своєчасного прийняття управлінських рішень динаміка індикаторів повинна відслідковуватися щоквартально на державному, регіональному, місцевому рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дзюба І.В. Категорія рівня життя: сучасний підхід // Статистика України. – 2004. – №1. – 73 с.
2. Самотоєнкова О.В., Ольвінська Ю.О. Соціально-демографічна статистика: Підручник // За ред. канд. екон. наук, професора А.З. Підгорного. – Одеса : ФОП Гуляєва В.М., 2016. – 450 с.
3. Самотоєнкова, О. В. Соціальна статистика : навчальний посібник / О. В. Самотоєнкова, Ю. О. Ольвінська. - Одеса: ОДЕУ, 2009. – 102 с.
4. Мірошніченко О.Ю. Індекс людського розвитку: методологічні аспекти та оцінка тенденцій його змін в країнах СНД // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка, серія “Економіка”. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2005. – Вип. 77-78. – С. 77-79.
5. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. — К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2006. — 428 с.
6. Айвазян С.А. Интегральные индикаторы качества жизни: их построение и использование в социально-экономическом управлении и межрегиональных сопоставлениях. – М.: ЦЭМИ РАН, 2000. – 118 с.
7. Социальная статистика. Учебник / Под ред. чл.-кор. РАН И. И. Елисеевой. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 414 с.
8. Мірошніченко О.Ю. Соціальні нормативи як критерій оцінки рівня життя населення // Вісник Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України. – К.: ТОВ “Видавництво Курс”, 2006. – № 1. – С. 137-142.
9. Проніна І. І. Загальна характеристика доходів домогосподарств України // Вісник Технологічного університету Поділля. -2003. – № 4. – Ч. 1. – Т. 2. – С. 74–78.
10. Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2016 році. Статистичний збірник.- К. : Державна служба статистики України, 2016. – 87 с.

11. Милашко О. Г. Статистичне оцінювання доходів і витрат домогосподарств за даними системи національних рахунків / О. Г. Милашко // Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. пр. / голов. ред. М. І. Зверяков; Одеський держ. екон. ун-т. – Одеса, 2008. – Вип. 30. – С. 247-253.
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України:
<http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика. Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 376 с.
14. Заробітна плата та стан її виплати в 2015 році / Експрес-бюлетень.– К.: Держкомстат України, 2016. – 46 с.
15. Соціальні індикатори рівня життя населення. Статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2015. – 204 с.
16. Чурбанов К.Р., Пушкар О.І. Диференціація розподілу доходів як фактор впливу на економічний розвиток країни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/bmnef/2011_1_4/32.pdf
17. Гвелесіані А. Г. Диференціація грошових доходів населення: аналіз, прогноз та механізм регулювання: [монографія] / А. Г. Гвелесіані ; відп. ред. В. М. Новіков. – К., 2008. – 155 с.
18. Статистичні дані за 2015 рік. .[Електронний ресурс] <http://www.ukrstat.gov.ua/>
19. Демографічна та соціальна статистика / Доходи та умови життя. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 25 с.
20. Столяров Г. С., Огай М. Ю. Соціальна статистика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2003. – 195 с.
21. Сегеда С.А. Оцінка споживання основних продовольчих продуктів в Україні/ С. А. Сегеда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://econjournal.vsau.org/files/pdfa/740.pdf>.
22. Власов В.І. Оцінка споживання основних харчових продуктів в Україні / В.І. Власов, Г.В. Ткач, Б.В. Духницький // Економіка АПК. – 2008. – № 10. – С.3-7.
23. Герасименко С.С. Статистична характеристика споживання продуктів харчування населенням України / С.С. Герасименко , В.С. Герасименко // Статистика України. – 2013. – №2. – С. 28–33.

24. Статистична інформація: Методологічні пояснення [Електронний ресурс] // Сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

25. Постанова «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення» № 656 від 14.04.2000 року.

26. Лугіна О.Є. Статистика: підручник / О.Є. Лугіна, С.В. Білоусова. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.- 580 с.

27. Новосельцева А. М. Тенденції змін у харчуванні залежно від доходів споживачів та цін на продукти харчування [Електронний ресурс] / А. М. Новосельцева // Ефективна економіка. – 2011. – № 9. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?operation=1&iid=709>

28. Фомішина В. М. Особливості споживання і заощадження домогосподарств України в умовах фінансово-економічної кризи / В. М. Фомішина // Таврійський науковий вісник. – Херсон : Айлант, 2015. – Вип. 69. – С. 297–302.

29. Сегеда С. А. Оцінка споживання основних продовольчих продуктів в Україні / С. А. Сегеда // Збірник наукових праць ВНАУ. —2012. —№3(69). – С. 195–199.

30. Митченко О. О. Оцінка рівня споживання і витрат населення на продукти харчування в Україні та світі / О. О. Митченко, О. Е. Нігаєва // Продуктивність агропромислового виробництва. економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 108–112.